

PRACE ORYGINALNE • ORIGINAL PAPERS

Radzenie sobie ze stresem i poczucie sensu życia
adolescenta z cukrzycą typu 1Dealing with stress and perception of purpose of life in adolescents
with diabetes type 1GRAŻYNA CEPUCH^{1, 3, A, D, E}, BERNADETTA FUTOMA^{2, B-D}, GRAŻYNA DĘBSKA^{3, D, F}¹ Zakład Pielęgniarstwa Klinicznego Wydziału Nauk o Zdrowiu Collegium Medicum
Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Kierownik: dr hab. Maria Kózka

² Klinika Endokrynologii Uniwersyteckiego Szpitala Dziecięcego w Krakowie

Kierownik: dr hab. Jerzy Stażyk

³ Krakowska Akademia im. Frycza Modrzewskiego

Kierownik: dr hab. Maria Kózka

A – przygotowanie projektu badania, **B** – zbieranie danych, **C** – analiza statystyczna, **D** – interpretacja danych,
E – przygotowanie maszynopisu, **F** – opracowanie piśmiennictwa, **G** – pozyskanie funduszy**Streszczenie Wstęp.** Cukrzycę typu 1 można uznać za duży czynnik stresogenny dla młodego pacjenta. Poczucie ustawicznego zagrożenia zdrowia czy życia i ograniczenia wynikające z choroby mogą wpłynąć na poczucie celu i sensu życia młodzieży, a nawet go determinować.**Materiał i metody.** Badaniami objęto 83 osoby z cukrzycą typu 1 w wieku 16–18 lat. Użyto ankiety konstrukcji własnej, Kwestionariusza Radzenia Sobie ze Stresem (CISS) oraz Testu Sensu Życia (PIL). Dla zbadania istotności zastosowano test χ^2 Pearsona oraz χ -square. Za istotność statystyczną przyjęto $p < 0,05$.**Wyniki.** Młodzież z cukrzycą typu 1 ma poczucie celu i sensu życia. W sytuacji stresowej koncentruje się na rozwiązaniu problemu.**Wnioski.** Cukrzyca nie przesądza o poczuciu celu i sensu życia. Wsparcie społeczne jest istotne w radzeniu sobie ze stresem.**Słowa kluczowe:** młodzież, cukrzyca, sens życia.**Summary Background.** Adolescents with diabetes type 1, who live among their healthy peers are exposed to greatest stress because the illness requires constant and active engagement with treatment from them.**Material and methods.** The research group consisted of young people who were 16–18 years old. All of them had diabetes type 1. There were 83 subjects in the research group. The authors used: questionnaire of personal authorship, PIL test and CISS test. Pearson's chi-square and chi-square tests were used to examine statistical significance. The significance level was $p < 0.05$.**Results.** Young people with type 1 diabetes have a sense of purpose and meaning in life. Predominating style of coping with stress among young people is focused on solving a problem.**Conclusions.** Diabetes is not a factor predetermining sense of purpose and meaning of life. Social support is important in coping with stress.**Key words:** adolescents, diabetes, meaning of life.

Wstęp

Jedną z najczęściej występujących chorób przewlekłych, która dotyka ludzi młodych, jest cukrzyca typu 1. Pomimo dużego postępu medycyny w zakresie wczesnej diagnostyki i metod leczenia nadal jest chorobą nieuleczalną, wpływającą na wiele aspektów życia chorego. Główny wysiłek leczenia cukrzyicy u dziecka początkowo spoczywa

na opiekunach, w miarę jednak dorastania rolę tę przejmują sam chorzy. Codzienny obowiązek monitorowania glukozy we krwi, kontroli żywienia oraz aktywności fizycznej, wielokrotnych wstrzyknięć i modyfikacji dawek insuliny, jak również świadomość zagrożenia ostrymi i przewlekłymi powikłaniami, niewątpliwie należy rozpatrywać w kategoriach sytuacji stresowej. Zatem można uznać, że choroba i przystosowanie się do niej u młodego

diabetyka może stać się czynnikiem wpływającym na jego poczucie celu i sensu życia [1, 2].

Materiał i metody

Badania zostały przeprowadzone w Klinice Endokrynologii Dzieci i Młodzieży w Uniwersyteckim Szpitalu Dziecięcym w Krakowie. Badaniami objęto 83 osoby z cukrzycą typu 1 (46 chłopców i 37 dziewcząt) w wieku 16–18 lat. Do analizy statystycznej wykorzystano: test χ^2 Pearsona oraz χ -square. Przyjęto poziom istotności $p < 0,05$.

W badaniach posłużono się ankietą konstrukcji własnej, zawierającej 16 pytań dotyczących funkcjonowania z cukrzycą typu 1, Kwestionariuszem Radzenia Sobie ze Stresem (CISS), składającym się z 48 stwierdzeń dotyczących różnych zachowań, jakie ludzie podejmują w sytuacjach stresowych, Testem Sensu Życia (część B i C), służącym do analizy jakościowej, wypowiedzi na temat własnych celów życiowych, dążeń i ambicji.

Wyniki

Średni czas trwania cukrzycy wynosił 6,5 lat ($\pm 3,69$). Średni wynik hemoglobiny glikowanej wynosił 7,7% ($\pm 1,7$). Badani w leczeniu cukrzycy stosowali ciągle podskórny wlew insuliny (20%) lub wielokrotne wstrzyknięcia insuliny na dobę (80%). Z analizy CISS wynika, że dominującym stylem radzenia sobie ze stresem wśród ankietowanych jest styl skoncentrowany na zadaniu 68% (tab. 1).

Analiza statystyczna nie wykazała istotnych różnic między wyborem strategii radzenia sobie ze stresem a wyrównaniem metabolicznym w cukrzycy, płcią, czasem trwania choroby czy modelem insulinoterapii. W grupie badanych wykazano natomiast istotną statystycznie korelację między wsparciem społecznym a wyborem strategii radzenia sobie ze stresem (ryc. 1). Jednocześnie cukrzyca jest najczęściej postrzegana przez młodzież jako źródło ciągłych ograniczeń związanych z dietą, wysiłkiem i kontrolą glikemii.

Analiza testu PIL wykazała, iż zarówno chłopcy, jak i dziewczynki pozytywnie oceniają swój aktualny stan zdrowia. Młodzież odczuwa satysfakcję ze

Rycina 1. Sposoby radzenia sobie młodzieży ze stresem wg kwestionariusza CISS

swojego życia, bez względu na trudności wynikające z istniejącej choroby, ma swoje pasje oraz marzenia, posiada nadzieję na ich spełnienie. Za cel główny wyznacza sobie rozwój intelektualny, zdobycie wykształcenia, kładzie nacisk na sukcesy w nauce oraz zawodowe. Większość młodych diabetyków optymistycznie patrzy w przyszłość. Tylko dla 6% badanych najważniejszym celem jest wyleczenie z cukrzycy. Cała badana młodzież jest świadoma, że tylko bez powikłań może czuć się zdrowa, niezależna i szczęśliwa w przyszłości. Jednocześnie młodzież nie akceptuje stosowania środków uzależniających jako metody rozładowującej stres. Oceniają swoją sytuację realistycznie i są w pełni świadomi ograniczeń, jakie niesie ze sobą cukrzyca.

Dyskusja

Istotne znaczenie w leczeniu cukrzycy ma umiejętność radzenia sobie z trudną sytuacją. Młodzież w codziennym zmaganiu z chorobą wybiera styl zadaniowy, być może dlatego, że istniejąca choroba wymaga stałego i aktywnego zaangażowania w proces leczenia.

Radząc sobie z codziennymi wymaganiami stawianymi przez cukrzycę, większość młodzieży korzysta ze wsparcia społecznego. Najczęściej pomoc uzyskują od rodziców. Młodzież jest świadoma, że może znaleźć się w sytuacji, w której tylko pomoc innych może uratować im życie. Przekonanie o dużym wpływie własnych działań na przebieg cukrzycy oraz przeświadczenie o wsparciu ze strony społeczeństwa powoduje, że młodzież postrzega swoją chorobę jako mniej zagrażającą realizacji celów życiowych.

Na uwagę zasługuje wyrażana przez badaną młodzież dezaprobatą w stosunku do stosowania środków odurzających – świadczy to o ich wiedzy diabetologicznej i świadomości ryzyka wystąpienia zagrożenia życia. Młodzież z cukrzycą jest świadoma, że tylko bez powikłań może być niezależna i szczęśliwa.

Tabela 1. Ocena zależności między otrzymywanym wsparciem a wyborem stylu radzenia sobie wg kwestionariusza CISS

		χ^2 Pearsona	df	p
Wsparcie w chorobie	ssz	74,51601	df = 1	p < 0,001
	sse	26,12142	df = 1	p < 0,001
	ssu	34,09229	df = 1	p < 0,001

Analizując doniesienia innych prac dotyczących oceny hierarchii wartości u młodzieży z chorobą przewlekłą, można stwierdzić, że jest on bardzo podobny, jak u młodzieży z cukrzycą. Dla młodzieży przewlekle chorej wartością najwyższą było zdrowie, wartości moralne i etyczne oraz poczucie osiągnięć szkolnych [3, 4].

Brak widocznych oznak cukrzycy sprawia, że młody człowiek w dzisiejszym świecie musi sprostać wymaganiom, presji i rywalizacji, by móc funkcjonować na poziomie swoich zdrowych rówieśników. Poczucie sukcesu i osiągnięć w tak trudnym wieku rozwojowym jest najważniejszym elementem zdrowia psychicznego.

Cukrzyca mimo wielu ograniczeń nie jest czyn-

nikiem przesądającym o sensie życia w sytuacji porównawczej ze zdrowymi rówieśnikami.

Wnioski

1. Młodzi diabetycy odczuwają satysfakcję z własnego życia, a choroba i wynikające z niej ograniczenia nie przesądzają o nadaniu życiu celu i sensu.
2. Wsparcie społeczne dla nastolatka z cukrzycą typu 1 jest znaczącym czynnikiem w radzeniu sobie ze stresem, a dominującym sposobem w radzeniu sobie z trudną sytuacją jest styl skoncentrowany na rozwiązaniu problemu.

Piśmiennictwo

1. Stangierska I. Problemy psychologiczne pacjentów z cukrzycą typu 1. *Now Lekarskie* 2002; 4: 212–216.
2. Smoczkiwicz R. *Psychologiczne aspekty cukrzycy dzieci i młodzieży*. W: Otto-Buczowska E, red. *Cukrzyca wieku rozwojowego*. Wrocław: Elsevier Urban & Partner; 2009.
3. Cepuch G, Dobrogowski J, Wordliczek J. The perception of purpose and sense of life and satisfaction in young people with cancer and rheumatic disease. *Adv Palliative Med* 2007; 1: 3–12.
4. Cepuch G, Czaja E. *Poczucie satysfakcji, celu i sensu życia wśród młodzieży z wadą słuchu*. W: Turowski K, red. *Dobrostan i powodzenie*. Lublin: Wydawnictwo NeutoCentrum; 2009: 83–93.

Adres do korespondencji:

Dr n. med. Grażyna Cepuch
Zakład Pielęgniarstwa Klinicznego
Wydział Nauk o Zdrowiu CM UJ
ul. Kopernika 25
32-500 Kraków
Tel.: 600 132-585
E-mail: gcepuch@poczta.onet.pl

Praca wpłynęła do Redakcji: 15.03.2010 r.

Po recenzji: 17.03.2010 r.

Zaakceptowano do druku: 12.04.2010 r.